

Pozitivismus – revolučná filozofia 19. storočia

Branislav Michalka

12. júna 2020 ✚ *História*

Pre tých, ktorí sa snažili celé storočia zničiť kresťanské náboženstvo, myslenie a spôsob života, je zmena myslenia dôležitejšia ako zmena inštitúcií. Novoveké pohanstvo chápe práve tak dobre, ako to chápalo staroveké kresťanstvo, že inštitúcie môžu zostať ponechané, ale musia byť naplnené novým obsahom. Tento spôsob uplatňovalo aj kresťanstvo a jeho nepriatelia od neho túto metódu odpozorovali. Rímsky cisár v 1. storočí po Kristovi a rímsky cisár v 6. storočí po Kristovi boli zaiste obaja cisármi, ale v skutočnosti boli medzi obsahmi, ktorými boli naplnené tieto inštitúcie, hlboké rozdiely, ktoré spočívali v odlišných metafyzických základoch tejto funkcie.

Podobne aj revolučné myslenie po krvavom kúpeli Francúzskej revolúcie a následnom chaose pochopilo, že môže pokojne ponechať niektoré inštitúcie a názvy nedotknuté, ale musí predovšetkým zmeniť myslenie ľudí, odvrátiť ich od kresťanstva.

Zároveň revolučné živly pochopili, že podobne ako kresťanstvo, aj oni musia získať na svoju stranu vyššie vrstvy, ktorých zmenené myslenie sa stane neskôr vzorom pre vrstvy spodné. Pod vyššími vrstvami ale revolúcia nerozumela predovšetkým vrstvy vládnuce (aj keď aj tam dosiahla významné úspechy a krátkodobé obnovenie kresťanstva po roku 1815 rýchlo zvrátila), ale tie vrstvy, ktoré boli (a stále sú) predmetom zbožného obdivu más – vrstvy vedecké.

V 19. storočí sa pod dojmom technických úspechov rýchlo rozšíril kult vedca – spasiteľa, ktorý odhaľuje tajomstvá vesmíru a kradne, obrazne povedané, oheň bohom z Olympu. Dodnes tomuto kultu prináša nadšené ľudstvo svoju každodennú úctivú obeť. Renomé vedeckého kultu je však dnes mierne naštربة vojnovými konfliktami 20. storočia, rôznymi prechmatmi v medicíne, šialenými pokusmi a inými nepekňými skutočnosťami, ktoré časom vyplávali na povrch. Ale v 19. storočí, najmä v jeho druhej polovici, sa tešil vedec autorite, ktorá vysoko prevyšovala autoritu šamana. Ešte dnes môžeme pozorovať, koľko článkov v novinách sa začína imbecilnou frázou: „vedci z univerzity X povedali“ alebo „vedci zo štátu Y (najlepšie americkí) dokázali.“

Interiér chrámu humanity

zdroj: Flickr

Revolúcia potrebovala týchto nových kňazov a pokiaľ sa týmto apoštolom vedy páčilo naďalej používať v „storočí pokroku“ zastarané inštitúcie a pojmy, tak im to bolo umožnené, besnenie revolúcie bolo dočasne pozastavené až do doby, kým sa „vedecké myslenie“ neprenesie zo stredného stavu na stavy najnižšie.

Vedecská doba vyžaduje vedecké myslenie

Mnoho vedcov v 18. storočí, ba priam väčšina, ešte zostávalo, napriek používaniu niektorých experimentálnych metód výskumu a konštruovaniu teórií len na základe javov hmotného sveta, stále v zajatí kresťanstva. Bolo jasné, že revolúcia sa nepohne vpred, pokiaľ budú vedci ako Carl Linné naďalej tvrdiť, že všetky druhy zvierat stvoril Boh. Bolo nutné dať veciam ten pravý vývoj. A to doslova.

Spôsob „vedeckého myslenia“ sa vykryštalizoval z troch zdrojov: nemeckého panteistického evolucionizmu (Hegel), anglosaského skepticizmu, senzualizmu a utilitarizmu (Hume, Bentham, Locke) a z francúzskeho racionalizmu (Descartes, d'Alambert, Diderot). Tak sa tri hlavné kultúrnotvorné národy Európy poskladali na nový, revolučný spôsob filozofického myslenia – pozitivizmus.

Každý z nich dodal jednu dominantnú ideu. Nemci kult optimistickej evolúcie vesmíru, Angličania kult zmyslových vnemov a skepticizmus k poznaniu, a Francúzi kult rozumu nezávislého na metafyzike. K syntéze týchto podnetov došlo v hlave francúzskeho mysliteľa Augusta Comta, ktorý vymyslel pre to najvedeckejšie myslenie aj samotný názov – pozitivizmus.

Heglov evolucionizmus, ktorý sám bol upravenou verziou stredovekých gnosticko-heretických špekulácií o troch fázach Božieho zjavenia (doba Otca, doba Syna a doba Ducha Svätého), pričom každá z nich predstavovala kvalitatívny pokrok, sa v Comteho myslení zmenil na kvalitatívny vývoj ľudstva v troch fázach: teologickej (do roku 1300), metafyzickej (do roku 1800) a nakoniec pozitívnej. Tá posledná bude dobou „vedeckou“, dobou, v ktorej sa ľudstvo bude riadiť a spravovať vedou a vedecky. Nástrojom na vedecké riadenie ľudstva sa mala stať nová veda, ktorú Comte vymyslel, sociológia. Comtemu patrí pochybná česť, že sa stal pôrodnou babou nekonečnej potopy štátom platených povaľáčov – sociológov, zlepšovateľov ľudstva a sociálnych inžinierov, ktorí sa následne postarali o splodenie ďalších podskupín tejto sorty: sociálnych pracovníkov, úradníkov, poradcov, analytikov. Sú dodnes posadnutí reformovaním ľudskej spoločnosti a na zariekavanie neprispôsobivej skutočnosti a jej pobosorovanie používajú magické slová – veda, vedecký a vedec.

Z anglosaského myslenia 18. storočia prevzal Comte kult zmyslových dát a skepsu k poznaniu podstaty vecí. Osvojil si zvyk popierať a ignorovať všetko, čo presahovalo zmyslovú skúsenosť a skladať všetku nádej poznania do prírodných vied, ktoré konštruujú svoje závery experimentovaním so zmyslovými dátami. Všetko, čo presahovalo rámec viditeľného, hmatateľného, počuteľného či chuťového považoval za fikciu a odmietal to ako neexistujúce v rámci poznania. Obzvlášť toho vedeckého. Metafyzika bolo označená ako škodlivá, nevedecká a nehodná storočia vedy a pokroku. Predmetom skúmania a poznania malo byť len to, čo sa dalo overiť, a to pri neustálom opakovaní. Skrátka muselo to fungovať.

Celá mantra moderného myslenia: čo nefunguje, to neexistuje, pričom za fungujúce je označené to, čo sa opakuje podľa vopred stanovených kritérií, s celou zúfalou technicitou a utilitarizmom uvažovania, bola na svete.

Korunou všetkého sa stal kult rozumu francúzskych osvietenecov, ktorý tak zdarne počas revolúcie vedecky posielal temné živly na vedeckú gilotínu. Rozum, kolektívny aj individuálny, predstavoval nástroj, ktorý spracováva zmyslové dáta, vyhodnocuje ich a pracuje s nimi. Dokáže rozlíšiť to podstatné – ktoré dáta sú zmyslové, a teda pravdivé a ktoré sú nezmyslové, a teda falošné a zbytočné. Pomocou rozumu, pevne opretý o zmyslové vnemy a s pevnou vierou v pokrok ľudstva, sa Comte rozhodol zreformovať európsku vedu a myslenie človeka.

Jeho plány boli skutočne veľkorysé. V podstate chcel vytvoriť niečo ako nové vedecké náboženstvo, v ktorom sa počítalo aj s kultom Ľudstva, vypracoval dokonca aj Pozitivistický katechizmus, navrhol podobne ako francúzski revolucionári nový 13-mesačný kalendár, v ktorom boli jednotlivé dni zasvätené veľkým osobnostiam ľudských dejín a pokroku. Pozitivismus mala byť akási anti-cirkev, ktorá na vedeckej báze mala využiť všetky organizačné a pastoračné skúsenosti katolíckej Cirkvi, ale bez metafyzického pozadia. Dokonca aj mariánsky kult považoval Comte za veľmi účinný, a preto hľadal za neho nejakú náhradu pre ženy, ktoré považoval za obzvlášť dôležité pri šírení pozitivistickej „dobrej noviny“.

Comtove pseudo-náboženské aspirácie, ktoré by v normálnej ľudskej spoločnosti boli iba na smiech, sa vážne prediskutovali vo vedeckých kruhoch a aj keď boli väčšinou odmietnuté, pretože liberálom prekážal ich autoritatívny charakter a báli sa ho, predsa len sa udomácnili v niektorých regiónoch sveta. Najmä brazílski slobodomurári dodnes vychádzajú aj z tradícií pozitivistického kultu Ľudstva a pokroku, Brazília má na zástave pozitivistické heslo Rád a pokrok (Ordem e progresso) a šíria posolstvo lásky a porozumenia voči všetkému „pozitívnemu“, rozumej „protikresťanskému.“

pokračovanie v II. časti

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/pozitivismus-revolucna-filozofia-19-storocia/>